

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstîtuya kurdî ya Parîsê li ser pirsên zaravê kurmancî

Min ev nivîstî ne ji bo sahibrewacan

Belkî ji bo biçûkêd Kurmancan

Ehmedê Xanî
(Sedsala XVII)

NÛKIRINA KURMANCÎ

Kurmancî zarekî gelekî dewlemend e. Di hin warên jiyana rojane de, di peywendiyên bi xwezayê (tabîetê) re, peyvên wê ji yên zimanên mezîna ên ewropayî kêmtir namînin. Mesela ji bo navên pez û dewaran, ji bo navên dengên tişt û heywanan de ew ji fransîzî û îngilîzî jî zengîntir e. Ew berî rûsî û zimanên slav ên din bûye zimanekî edebî û hê di sedsalên XIV û XV de berhemên giranbiha dane.

Mixabin, ji bo sedemên siyasî, ji ber bindestketina gelê kurd û parvekirina welatê wî, rê li ber vê pêşveçûyîna dirokî hate bestîn, an asê kirin. Kurmancî wilo bê xweyî, li jêrê erîş û gefên çandên biyanî kete sedsala XX an, ya nûjeniyê (moderniyê), ya rojname, radyo û televizyonê. Bi awayê ku civaknas dibêjin mirovahî di heftê salên dawîn de ji heft sed salên berê bêtir veguherîna civakî (sosyal) û çandî (kultûrî) derbas kiriye. Çerxa dirokê bereberê zûtir digere, bergêhên mirovan frehtir dibin, nûyîti li çar aliyên cihanê zûtir belav dibin, dinya hin bi bin "biçûktir" dibe. Di vê meşa han de qels, kulek, brîndar, naamade dikevin, û hin ji wan jî ji rûpelên dirokê wîndî dibin.

Ji salên 1920î ve Kurdên Iraqê karîne bi kurmanciya xwarê ango bi "sorani" binivîsin, pirtûk, kovar û rojnameyan derfînin. Zaroyên wan di xwendegahên despêkî û navîn de zimanê xwe yê dê dixwînin, di radyo û televizyonan de bername û weşînekên "sorani" hene. Zimannasên kurd ên Iraqê bi salan li ser pirsên rastnivîsîna "sorani" xebitîne, hê jî dixebitin. Lewre rewşa van jî ya kesên ku bi kurmancî dipeyivin (Kurdên Tirkiye, Sûrye, û yên bakura Kurdistana Îran û Iraqê, tevhihev bêtiî 65% ê gelê kurd) pîrr baştir e.

Xebatên ku di salên 1930-1940î de Kamran A. Bedirxan û Celadet Bedirxan pêk anîne ji bo rastnivîsîna kurmancî gaveke hêja ne. Lê pêşvebirin û kûrkirina vî karî ferz e, pirseke jindarî ye. Heke rojekê li perçeyê Kurdistanê gelê kurd bigihê azadiya xwe, wê demê dê Akademiyeke ziman, bi riya imkan û gengaziyên dewletê (radyo-televizyon, rojname, xwendegah) li ser pirsên zimên biryaran

bistîne û wan biryaran bide qebûl kirin. Lê ev roj dê kengî bê diyar nîne. Heye ku ta wê rojê, li jêr tesîra televizyon û xwendegahên tirkî û erebî birrekî mezîna ê gelê kurd kurmanciya bav û kalên xwe ji bîr ke an jî tenê zimanekî jarkefî, tevlihev bipeyve. Kurmancî jî bibe wekî zimanên îrlandî, welşî an brotonî, zimanekî "folklorî" ku tenê carna di govend û dilanan de tê bi karînin.

Welatparêzên xwedî berpisiyar, nemaze xwenda û ronakbîr, li ber semivîşt û qedere serî natewînin, wekî berxên sermêr li hêviya kêra qesab namînin. Parastina zimanê pêşiyên me bingehê evîna welêt e, rehê jindarî yê welatparêzî ye. Lewra divê ku her Kurdê welatparêz li gora karîna û zanîna xwe beşdarî vî şerê parastin û nûkirina kurmancî bibe.

Ji bo nûkirin û dewlemendkirina kurmancî Enstîtu salê du caran, her carê hefteyek nivîskar, zimannas û rojnamevanên kurmancî ên ji hemû navçeyên Kurdistanê dicivîne. Ew di her civînekê de li ser peyvnasiya (terminolojiya) saxeke ziman dixebitin. Civîna bihara 1987 li ser rastnivîsîna navên rojan, mehan, hejmaran û li ser navên coxrafî xebitî. Biryarên vê civîna di rûpelên vê rojnameyê de tên belav kirin. Ewê heya payîzê Enstîtu xarîteyêke cihanê û yeka Kurdistanê bi kurmancî çap bike û bixe nav xelkê.

Di vê civîna de pisporên kurd ên ji navçeyên Agirî, Şapûr (Kurdistana Îranê), Akre û Kerkûk (Kurdistana Iraqê), Hekarî, Diyarbekir û Mêrdînê (Kurdistana Tirkiye), hebûn. Ev civîna ji 18 ta 24ê nîsanê li bajarê Barselonayê, paytexta Navçeya xweser (otonom) a Kataloniyayê li Spanyayê çêbû. Civîna payîzê jî her li wî bajarî bi arîkariya hikûmata xweser a katalanî çê dibe û ewê li ser peyvnasiya (terminolojiya) siyasî û îdarî be.

Her Kurdek dikare pirs û pêşneyarên xwe yê li ser rastnivîsîna ziman jî "Komisyona kurmancî" ya Enstîtuyê re binivîse. Em hêvîdar in ku her Kurdê ku pê diqede dê arîkariya vê xebata bingehî bike. Bila pîrsa ziman bibe ya herek jî me, ya me hemûyan, pîrsek neteweyî. Tenê bi vî awayî emê bikaribin di nav salan de kurmanciya me ya şerîna jî talûke û gemaroyê rizgar bikin.

KURMANCÎ

Encamên civîna Barselonayê

Nivîskar, rojnamevan û zimannasên kurd ên ku ji 18 ta 24ê nîsanê li bajarê Barselonayê (paytexta Kataloniyayê) li ser pirsên rastnivîsîna kurmancî xebitîna gihane encamên (netîceyên) ku em di rûpelên vê rojnameya taybetî de belav dikin. Ewê Enstîtu piştî her civîneke zimanî hejmareke vê rojnameya *Kurmancî* derfîne.

RASTNIVÎSÎNA JIMARAN

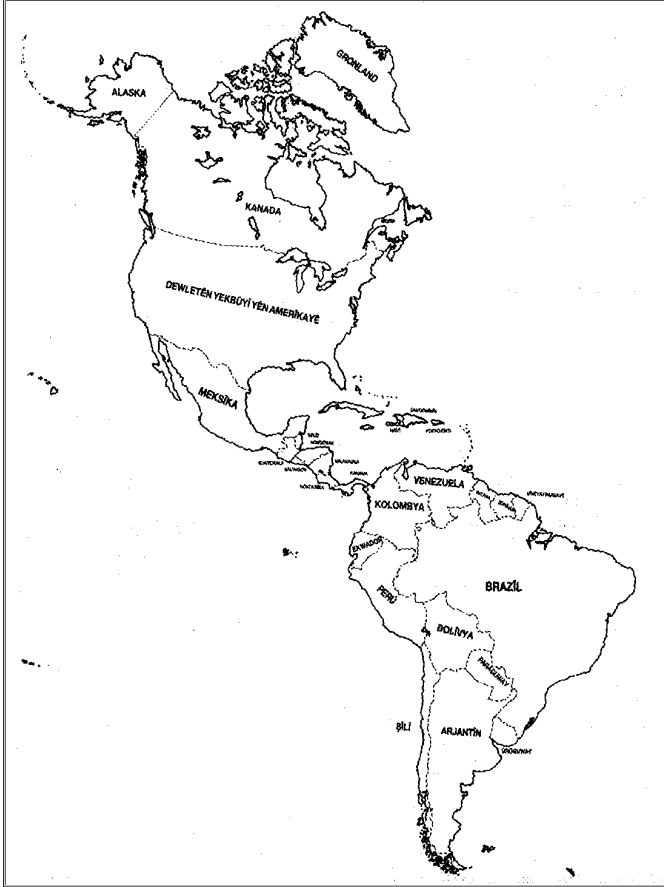
0	Sifir (Nîn)	16	Şazdeh
1	Yek	17	Hevdeh
2	Du, dido	18	Hejdeh
3	Sê, sisê	19	Nozdeh
4	Çar	20	Bîst
5	Pênc	21	Bîst û yek
6	Şeş	30	Sî
7	Hef	31	Sî û yek
8	Heşt	40	Çil
9	Neh	50	Pêncî
10	Deh	60	Şêst
11	Yazdeh	70	Heftê
12	Dozdeh	80	Heştê
13	Sêzdeh	90	Nod
14	Çardeh	100	Sed
15	Panzdeh	101	Sed û yek

200 : Du sed; 1000: Hezar;
1 000 000: Milyon; 1 000 000 000: Milyar;
1 000 000 000 000 (1 000 milyar): Trilyon

JIMARÊN RÊZÊ

1.	Yeka	yekem	yekemîn
2.	Didoyan	duyem	duyemîn
3.	Sisêyan	sêyem	seyemîn
4.	Çaran	çarem	çaremîn
5.	Pêncan	pêncem	pêncemîn
6.	Şeşan	şeşem	şeşemîn
7.	Heftan	heftem	heftemîn
8.	heştan	heştêm	heştêmîn
9.	Nehan	nehem	nehemîn
10.	Dehan	dehem	dehemîn
11.	Yazdehan	yazdehem	yazdehemîn
20.	Bîstan	bîstem	bîstemîn
30.	Sîyan	siyem	siyemîn
40.	Çilan	çilem	çilemîn
50.	Pêncîyan	pênciyem	pênciyemîn
60.	Şêstan	şêstem	şêstemîn
70.	Heftêyan	heftêyem	heftêyemîn
80.	Heştêyan	heştêyem	heştêyemîn
90.	Nodan	nodem	nodemîn
100.	Sedan	sedem	sedemîn

NAVÊN COXRAFÎ

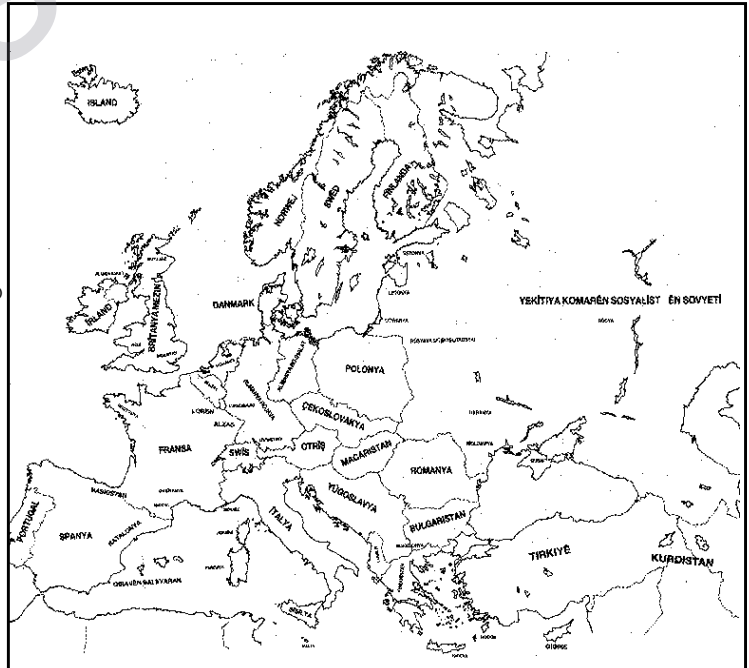

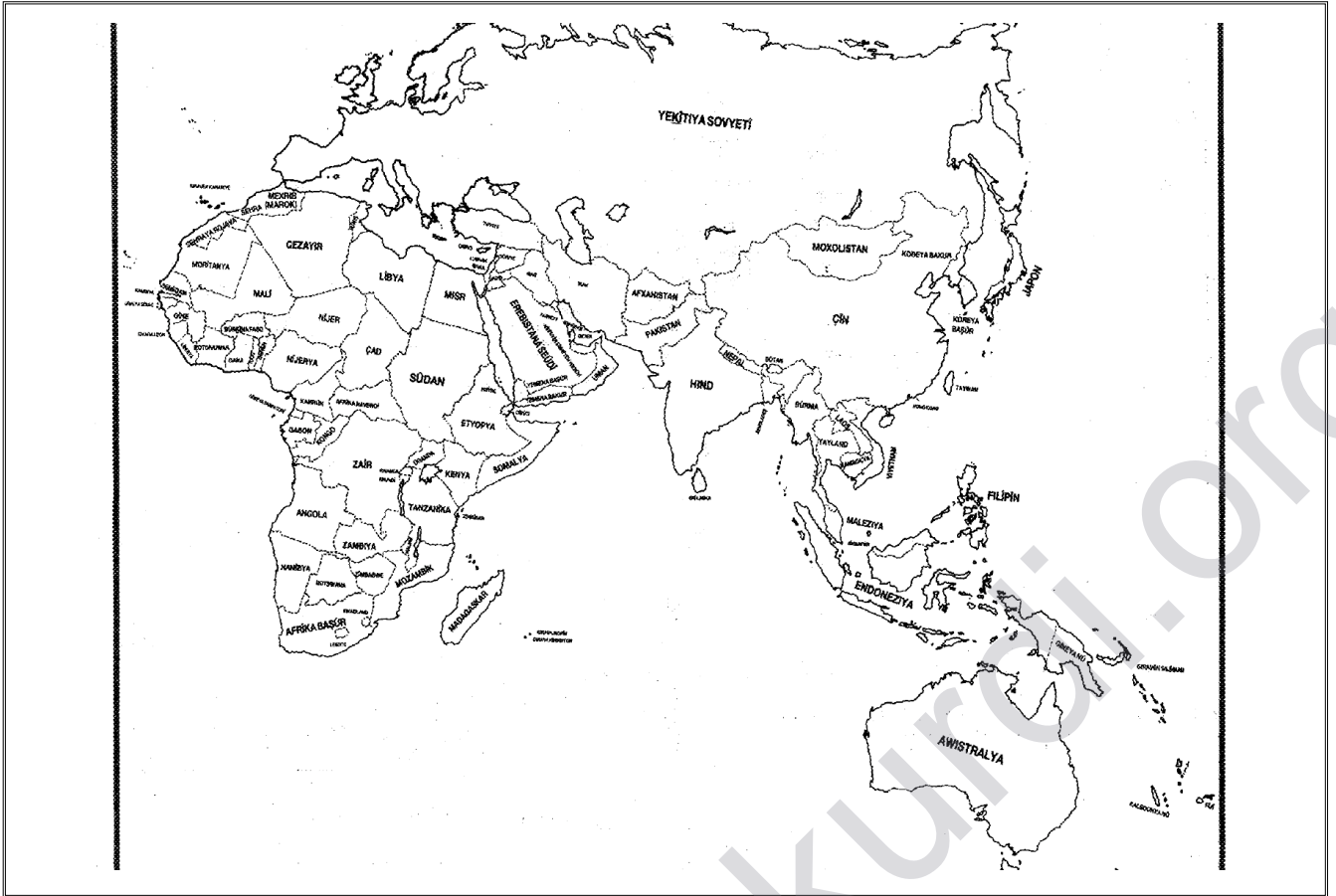
AMERİKA

Kanada	Otawa
Alaska	Xelîca Alaskayê
Dewletên Yekbûyî	Waşington
yên Amerîkayê	(Washington)
Kuba	Havana
Haîtî	PortoPrens
San Dominîk	Santo Dominigo
PortoRîko	SanJuan
Antîlên Mezin	
Antîlên Biçûk	
Meksîka	Meksîko
Belîz	
Belmofan	
Guatemala	Guatemala
Salvador	San Salvador
Hondûras	Tegucigalpa
Nikaragua	Managua
Kosta Rîka	San Jose
Panama	Panama
Kolombiya	Bogota
Venezuela	Karakas
Brazîl	Brazîlyla
Giyana	Corc Tawn-Amazon
Sûrinam	Paramaribo
Giyena Fransayê	Kayen
Ekwador	Kîto
Perû	Lima
Bolîvya	La Paz
Paraguay	Assunsiyon
Arjantin	Buenos Aires
Ûrûguway	Montevideo
Şîlî	Snatiyago
Girava mezin a Agiristanê	
Tengava Macelan	
Malvînas (Falkland)	Stanley
Xelîca Sen Xorxê	
Xelîca Korkovado	
Girava Corciya Başûr	
Tengava Dêwan	
Antîlên Başûr	
Welatên Graham	

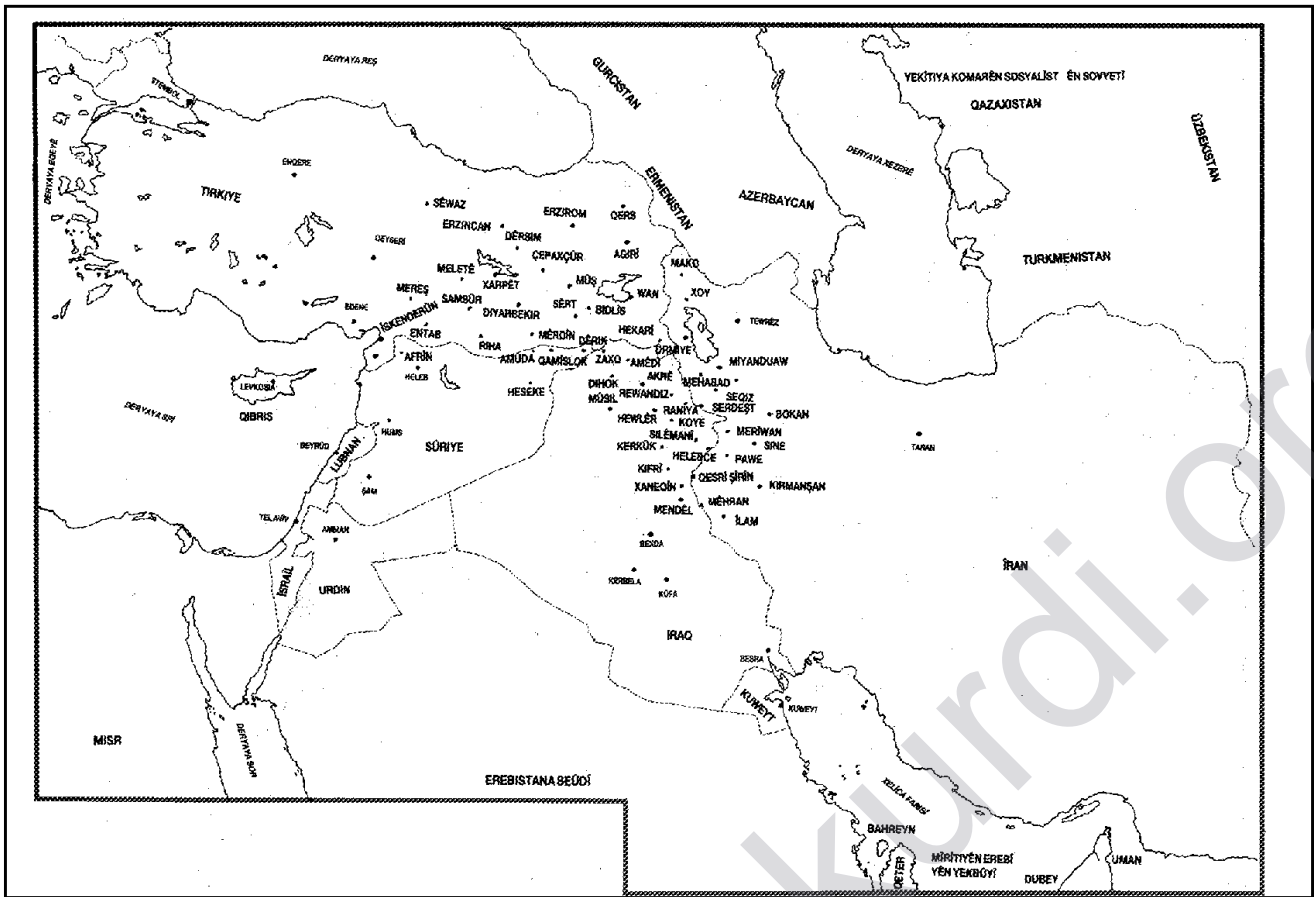
EWROPA

-Finlanda	Helsinki	-Albanya	Tirana
-Swêd	Stokholm	-Yûgoslavya	Belgrad
-Norwej	Oslo	-Otrîş	Viyan
-Danmark	Kopenhag	-Lîxtînştayn	
-Îsland	Reykjavîk	-Îtalya	Roma
-Gronland		-Malta	Valleta
-Faroarna		-Sardînya	Kyalerî
-Brîtanya		-Korsîka	Bastyâ
Mezin	London	-Swîs	Cenev
-Îngilîstan		-Fransa	Parîs
-Îrlanda Bakur	Belfast	-Monako	Monte Karlo
-Skotland		-Spanya	Madrid
(Scotland)	Glasgow	-Andora	
-Wêls		-Portugal	Lîsbon
-Îrland	Dublin	-Almanya	Berlîna
-Polonya	Warşova	Rojhelat	Rojhelat
-Çekoslovakya	Prag	-Almanya Rojava	Bon
-Romanya	Bûxarest	-Luksembûrg	
-Macarîstan	Budapest	-Beljîka	Bruksel
-Bulgarîstan	Sofya	-Hollanda	Amsterdam
-Yunanîstan	Afîna		

ASYA		AFRİKA		Cibûti	
Afxanistan	Kabul	Misr	Qahîre	Somalya	Mogađiŝu
Pakistan	İslamabad	Lîbya	Trablûs	Kenya	Nayirobî
Hind	Delhî	Tûnis	Tûnis	Ûganda	Kampala
Srî Lanka	Kolombo	Cezayir	Cezayir	Rwanda	Kîgali
Bengladeŝ	Dakka	Mexrib (Marok)	Rebat	Brundî	Bujumbura
Bûrma	Rangûn	Sehra	El Eyûn	Tanzanîka	Dar Es Selam
Tayland	Bangkok	Sehraya Rojava		Malawi	Blantîre
Kamboçya	Phnom Pen	Giravên Kanariyê		Mozambik	Mabûto
Laos	Viyang Ŗan	Moritanya	Nûakŝot	Madagaskar	Antana Narivo
Viyetnam	Hanoy, Ho Ŗi Min	Malî	Bamako	Kanala Mozambikê	
Malezya	Kuala Lumpur	Senegal	Dakar	Girava Rewinyon	
Singapûr		Gambiya	Banjûl	Girava Morîs	
Endonezya	Cakarta, Bandûng	Gineya Bisao	Bisao	Zengîbar	Zengîbar
Gineya Nû	Port Moresbî	Gine	Konakrî	Zimbabwe	Salsbûry
Awistralya	Sîdney (Sydney)	Siyera Leon	Fritawn (Free Town)	Swaziland	Mbabane
Zelanda Nû	Wellington	Lîberya	Monrovyia	Lesoteo	Maserû
Kaledonya Nû	Nûmeya (Noumea)	Kotdîvuwar	Abidcan	Afrîka Baŝur	Pretorya
Giravên Silêman		Gana	Akra	Botswana	Gabaron
Fiji		Bûrkîna Faso		Namîbya	Windhûk
Filîpin	Manila	Voltaya Jorîn	Wanadûgû	Zambiya	Lûsaka
Taywan	Taypê	Togo	Lome	Angola	Lûanda
Hong Kong	Viktoriya (Victoria)	Benen	Kotonû	Zaîr	Kinŝasa
Çin	Pekîn (Bejjing)	Nijerya	Lagos	Kongo	Brazil
Nepal	Katmandû	Kamrûn	Yaûnde	Gabon	Librivîl
Bûtan		Gineya Ekwatorî	Malabo		
Moxolistan	Ûlan Batûr	Nijer	Niyamey	OQYANÛSYA	
Koreya Bakur	Piyongyang	Çad	Nicame`na	Antarçika	
Koreya Baŝur	Seûl	Sûdan	Xartûm	Oqyanûsa Arktîk	
Japon	Tokyo	Afrîka Navendî	Bangi	Pofinezya	
Yekitiya Sovyeti	Moskov	Etyopya	Adîs Abeba	Mikronezya	
		Eritre	Emere	Melanezya	

TIRKIYE

Enqere
Edene
Stembol
Qeyserî
Qonya
Antaxya
Îskenderûn

IRAQ

Bexda
Besra
Kerbela
Kûfe

SÛRIYE

Şam
Heleb
Hums
Lazkiye
Dêrezor

ÎRAN

Taran
Tewrêz

NAVÊN MEHAN

<i>kurdî</i>	<i>almanî</i>	<i>fransîzî</i>	<i>îngilîzî</i>	<i>tirkî</i>
Çile	Januari	Janvier	January	Ocak
Sibat	Februar	Février	February	Şubat
Adar	Mârz	Mars	March	Mart
Nisan	April	Avril	April	Nisan
Gulan	Mai	Mai	May	Mayıs
Hezîran	Juni	Juin	Juni	Haziran
Tîrmeh	Juli	Juillet	July	Temmuz
Tebax	August	Août	August	Agustos
Îlon	September	Septembre	September	Eylül
Çirî	Oktober	Octobre	October	Ekim
Teşrîn	November	Novembre	November	Kasım
Kanûn	Dezember	Décembre	December	Aralık

ROJHELAT

Lubnan	Beyrûd	Mîrîtiyên Erebî	
Îsrail	Tel Avîv - Quds	yên Yekbûyî	Ebû Zebî
Urûdîn	Amman	Bahreyn	Mename
Kuweyt	Kuweyt	Uman	Mesqet
Erebîstana Seûdî	Riyaz	Qibris	Levkosia
Yemena Bakûr	Sen'a	Yemena Başûr	'Eden
Dubey	Şarîçe	Qetar	Dohe

DEMÊN SALÊ

Di salê de çar **dem** an werz (mewsim) hene:

BIHAR, HAVÎN, PAYÎZ û ZIVİSTAN

Her dema salê sê meh dom dike.

Mehên biharê: Adar, Nisan, Gulan

Mehên havînê: Hezîran, Tîrmeh, Tebax

Mehên payîzê: Îlon, Çirî, Teşrîn

Mehên zivistanê: Kanûn, Çile, Sibat

ROJÊN HEFTÊ

Gotina **hefte** ji jimara heft tê, bi xwerû kurdî ye.

Di **hefteyekê** de heft roj hene. Va ne navên rast ên van rojan û wergerandina wan a bi zimanên biyanî:

<i>kurdî</i>	<i>almanî</i>	<i>fransîzî</i>	<i>îngilîzî</i>	<i>tirkî</i>
Yekşem	Sonntag	Dimanche	Sunday	Pazar
Duşem	Montag	Lundi	Monday	Pazartesi
Sêşem	Dienstag	Mardi	Tuesday	Salı
Çarşem	Mittwoch	Mercredi	Wednesday	Çarşamba
Pêncşem	Donnerstag	Jeudi	Thursday	Perşembe
Înî	Freitag	Vendredi	Friday	Cuma
Şemî	Samstag	Samedi	Saturday	Cumartesi